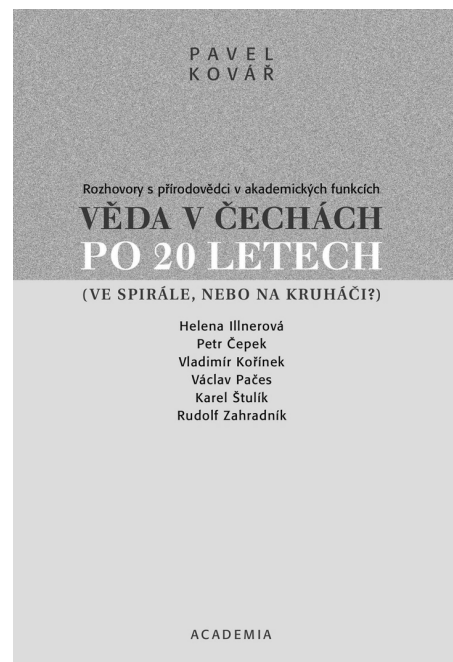

Pavel Kovář: Rozhovory s přírodovědci v akademických funkcích: Věda v Čechách po dvaceti letech (ve spirále, nebo na kruháci?)

Nebudu předstírat, že tuto recenzi píše s „chladnou objektivitou“ někoho, kdo se na celou problematiku a zúčastněné osoby dívá zvnějšku. Český rybník je malý a všichni se známe. Je zvláštní mít v ruce útlou knihu rozhovorů s předními osobnostmi naší přírodovědy, hovořící o dobách, které jsem s nimi zčásti společně prožíval. Snad mohu zvědavému potenciálnímu čtenáři prozradit, že jsou to (zde abecedně a bez titulů, těch by bylo věru mnoho): Petr Čepek, Helena Illnerová, Vladimír Kořínek, Václav Pačes, Karel Štulík a Rudolf Zahradník. Ke knize patří i úvod Daniela Kroupy a autorův doslov.

Transformace vědeckého života po pádu komunismu je proces dějinně téměř bezprecedentní a rád bych upozornil i na velkou dokumentární hodnotu celého spisu, která bude zajímat historiky budoucích ér – o celé věci je pouze málo archivních materiálů, to nejdůležitější probíhalo, jako za všech revolucí, rychle a neformálně. Rovněž k pochopení celého transformačního fenoménu nepřispívá poměrně rychlá změna ze situace „proč to psát, to ví přece každý“ do situace „to bylo už tak dávno, proč se o to ještě zajímat?“ I memoáry se mají psát ještě za dobré paměti, což je vědcům od přirozenosti činorodým a soustředěným na svůj obor mnohdy zatěžko. Jediným dějinným precedentem určité relevance byla denacifikace německé vědy

po poslední válce – sice v rozbité a zbídačené zemi, ale zato jen po 12 letech totality: ta naše trvala 40 let, započítáme-li ještě válku, tedy 50. Skoro nikdo z vědců aktivních za první republiky se renaissance české vědy nedožil. Nedá se říci, že by komunismus naši vědu zcela vyvrátil z kořene, ba relativně dost na ni i přispíval, ale zejména tu vysokoškolskou neustále politicky dusil a epiteton „vědecký“ si dal pouze on sám (ostatně vědecké cíle státu být z principu nemohou, nanejvýš tak prostředky, ale ani to nebyl ten případ). Věda však sloužila jako relativně apolitické refugium a sám si dobře vzpomínám na své gymnaziální úvahy o tom, že „brouci mají 6 nohou za všech režimů“, což mne vedlo zcela jednoznačně k volbě biologie, ač historie nebo lingvistika by mne byly jako obory studia také lákaly – dnes jsem tomu rád. Transformace české vědy trochu připomínala úkol barona Prášila vytáhnout sebe samého i s koněm za vlasy z bažiny, a nebyla věru jednoduchá. Jak udusit pluralitní fungování ve společnosti i vědě, k tomu bylo po Evropě zkušeností dostatek, ale jak celý proces za chodu obrátit? Je dosti nesnadné „za pochodu“ přeměnit řeckého kraba na kocoura: jak kocour, tak krab jsou živočichové nějak funkční, byť početní poměr chovaných kocourů a krabů dává jasně najevo, kam tíhne srdce lidu. Jak ovšem přesmyknout vnější kostru

ve vnitřní a radikálně přestavět všechny orgány, aniž by živočich pošel, je problém na samé hranici řešitelnosti. Nakonec se to zdárně podařilo, byť kuratelu stranickou hrozí nahradit kuratela byrokratická, ale co na světě je bez problémů? Snad jen systematictí zoologové a botanici si mohou občas povzdechnout nad zmizením éry, kdy čas neměl cenu a bylo možno pěkně pozvolna a důkladně sbírat a zpracovávat svou oblíbenou skupinu. Je transformace vědy proces, který vůbec někdy končí, a nezměnila se spirála stoupající k nebesům pozvolna v plochý kruhový objezd? To všechno ať si už laskavý čtenář přečte sám.

Academia, Praha 2010, 128 str.
Cena 195 Kč

Klíčová slova a klíčové myšlenky po 20 letech Pavel Kovář: Klíčová slova – 1989

V r. 1989 se Pavel Kovář rozhodl „položit nejnaléhavější otázky z tematických okruhů mně blízkých“ souboru 15 osobností „náhodně vybraných v nenáhodném výběru oborového působení“. Protože Pavel Kovář (člen redakční rady Živy, v letech 1997–2008 její předseda) je botanik, krajinný ekolog a také spisovatel (vydal např. sbírku básní Mouchy v síťovce), jsou rozhovory soustředěny na vztah člověka a přírody, na stav krajiny a životního prostředí a na poslání ekologie a dalších přírodovědných oborů. Většina rozhovorů probíhala ještě před 17. listopadem 1989, práce na jejich dokončení pokračovaly až do r. 1991. S delším odstupem se k nim Pavel Kovář v r. 2006 vrátil, aktualizoval informace o oslovených osobnostech a knihu rozhovorů připravil k vydání. Udělal do

brě. Texty jsou nejen neobyčejně cenným svědectvím o myšlení v převratné době, ale myšlenky v nich obsažené jsou i dnes až překvapivě aktuální. Dokládají to následující ukázky.

„Ale, zaplatpámbu, ocitl jsem se ve svobodě – to je to, co člověk potřebuje nejvíc, a: važte si svobody. Dokud tady v Československu budete mít svobodu – potud budete mít svět otevřený.“ Vladimír J. Krajina (1905–93), za války člen představenstva Ústředního vedení odboje domácího, vězněný v Terezíně, v r. 1948 musel emigrovat, působil jako profesor v Kanadě, Československo mohl znovu navštívit až v r. 1990.

„Kdo nehledá, nenajde. Nakonec je to princip fungující mnoho tisíc let, vzpomeňme jen na čínské tao (hledání cesty).

Klíčová slova – 1989

Pavel Kovář

Ta cesta samotná je možná důležitější než cíl. V tomto pojetí patří i my můžeme stavět cíle jen velmi obecně, typu: obnovení harmonie člověka s přírodou.“ Josef

Vavroušek (1944–95), první (a poslední) československý ministr životního prostředí.

„Zdá se mi, že ekologové se dnes většinou nesnaží říci, co je obecně platné, ale co je možné. Není to stav v zásadě špatný, ale není to také intelektuálně zcela uspokojující. Často se sám sebe ptám: Budeme kdy schopni říci něco skutečně obecného kromě faktu, že to co ekologie studuje, je nesmírně složité? Nejhodnotnější je v ekologii dlouhodobý výzkum (řádově desetiletí – jediné tak můžeme odlišit epizody od obecných procesů, šum od trendů).“ Marcel Rejmánek, botanik, ekolog, v r. 1983 emigroval, působí na univerzitách v USA. Dále odpovídali profesor Univerzity Kar-

lovy Bedřich Moldan, dříve český ministr životního prostředí a senátor, Zuzana Švabinská-Vejrychová (1912–2004), adoptivní dcera malíře Maxe Švabinského, botanik a ochránce přírody Jeseníků Leo Bureš, botanik Zdeněk Černošský (1910–2001), ekolog lesa a krajiny Josef Fanta, kustod herbářových sbírek Jiří Hadinec, spisovatelka Marie Kubátová, biolog Ivan Málek (1909–1994), botanik František Procházka (1939–2004), zoolog, ochránce přírody a cestovatel Petr Rybář, fyziolog Bohdan Slavík a environmentální ekonom Jaroslav Stoklasa (1926–2007).

Kniha je vydána skromně, ale je sličně a přehledně upravena. Klíčová slova mají

sloužit k rychlé orientaci o obsahu a zaměření vědeckého sdělení v odborných publikacích. Klíčové myšlenky obsažené v rozhovorech Pavla Kováře s osobnostmi pomáhají k lepší orientaci v idejích, názorech a představách, které před 20 lety pomáhaly formovat naši současnost.

**Oftis, Ústí na Orlicích 2007, 208 str.
Cena 94 Kč**

Redakčně upraveno, v plném znění recenze vyšla v časopise Veronica (A. Buček: Klíčová slova a klíčové myšlenky po 20 letech. Veronica 2009, 6: 28).

Antonín Buček

RECENZE

Rozhovory z přelomu tisíciletí Pavel Kovář: Rozhovory se Živou

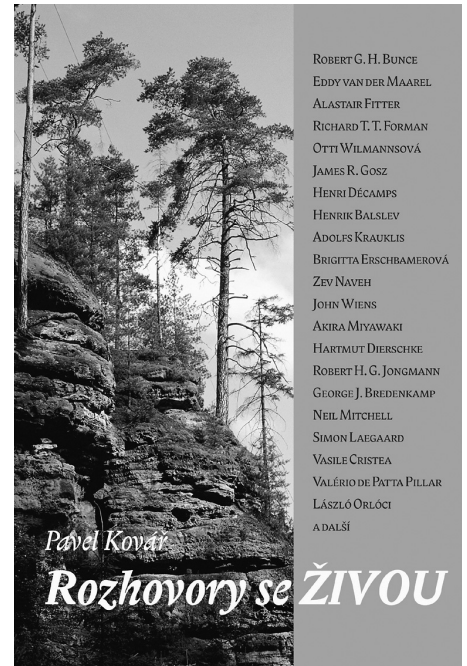
V letech 1997–2002 vedl Pavel Kovář opět rozhovory s vědci, pedagogy, studenty a umělci o přírodě a jejím poznávání, o přírodních vědách, o výchově přírodovědců a jejich uplatnění a o biologických inspiracích v umění a architektuře. Rozhovory byly průběžně publikovány v Živě. Ovšem teprve jejich shrnutí v jedné knížce umožňuje čtenáři plynulé přemýšlení o základních otázkách, které si kladou všichni, kdož mají přírodu rádi, studují ji nebo v ní hledají inspiraci. Otázky, které P. Kovář kladl, jsou zasvěcené, promyšleně formulované a inspirují tedy všechny tázané k promyšleným odpovědím o poslání a smyslu studia přírody, o metodách a organizaci přírodovědeckého výzkumu, o způsobu uplatnění výsledků, o výchově a výuce biologie a o významu její popularizace.

V první, nejrozsáhlejší části publikace jsou shrnuty rozhovory s 21 vědci z disciplín, které Pavel Kovář nejlépe zná, tedy ekologie, botaniky a nauk o krajinném prostoru. Každý rozhovor je uveden fotografií a stručným představením vědecké dráhy a výsledků jednotlivých dotazovaných. Výběr osobností je zárukou, že jejich odpovědi budou obsahovat myšlenky, směřující k nalézání dlouhodobě platných východisek. Reprezentativnost tohoto výběru mohou nejlépe posoudit u krajinných ekologů – Robert G. H. Bunce, Richard T. T. Forman, Adolf Krauklis, Zev Naveh a Robert H. G. Jongmann patří nesporně k těm, kteří dlouhodobě formovali současnou ekologii krajiny. Přemýšlivý čtenář nalezne v odpovědích řadu důležitých podnětů. Uvedu alespoň dva příklady. Otti Willmannsová z univerzity ve Freiburgu, která vyznává motto Zkoumat přírodu, abychom ji mohli chránit, odpovídá na otázku o nejvíce progresivním směru současné ekologie: „Odvětvím teoretické a prakticky uplatnitelné ekologie s velkou budoucností může a snad i musí být biocenologie“. Definiuje biocenologii jako obor, který se zabývá interakcemi mezi rostlinami a živočichy v početných

a rozličných typech biocenóz. Pro současnou situaci české vědy je významné varování, kterým uzavírá Neil Mitchell z univerzity v Aucklandu na Novém Zélandu svou odpověď na otázku o spojení vědy s praxí: „Očekávám, že ekonomické reformy, které ve vaší zemi probíhají, povedou k nové, racionální ekonomii, takové, jako má Nový Zéland. Pokud se to stane, věda a univerzity budou nuceny podřídit se dominantnímu ekonomickému vzoru. Chtěl bych doufat, že v České republice věda neutrpí příliš velké škody, ztráty v kariérní struktuře a také ztráty v řemeslných badatelských schopnostech, jako k tomu došlo na Novém Zélandu“.

Poslední otázka všem vědcům se týkala významu popularizačních časopisů typu Živa. Odpovědi jsou shrnuty v přehledu a jednoznačně zdůrazňují důležitou roli popularizace, a to, že časopisy jako Živa jsou „absolutně neodmyslitelné, zásadní“ (R. T. T. Forman). Odpovědi na poslední otázku by se měly stát povinnou četbou pro všechny, kdo rozhodují o různých formách podpory populárně vědeckých časopisů, které jsou „nepostradatelné k přemostění propasti mezi světem vědy a vzdělanou veřejností“ (J. Wiens).

Druhá část knihy se věnuje rozhovorům s pedagogy (gymnázií, středních odborných škol a vysokých škol) a studenty (bakalářského, magisterského a doktorského studia). Soubor odpovědí je až překvapivě podnětný pro současné diskuze o školství. Ve třetí části knihy shrnul P. Kovář rozhovory s absolventy přírodovědně zaměřených vysokých škol, kteří se úspěšně uplatnili mimo svou původní odbornost. Soubor odpovědí politika (L. Ambrozek), tajemnice velvyslanectví (H. Rambousková), diplomata (J. Kára), vedoucího projektu soukromé firmy (Z. Skála), okresního ředitele Policie ČR (P. Křivka) a administrátora římskokatolické farnosti (J. Jirásek) dokumentuje nejen překvapující šíři oborů, v nichž se absolventi uplatnili, ale i zásadní význam racionálního způsobu myšlení, ke kterému je dovedlo studium

ROBERT G. H. BUNCE
EDDY VAN DER MAAREL
ALASTAIR FITTER
RICHARD T. T. FORMAN
OTTI WILLMANNSOVÁ
JAMES R. GOSZ
HENRI DÉCAMP
HENRIK BALSLEV
ADOLFS KRAUKLIS
BRIGITTA ERSCHBAMEROVÁ
ZEV NAVEH
JOHN WIENS
AKIRA MIYAWAKI
HARTMUT DIERSCHKE
ROBERT H. G. JONGMANN
GEORGE J. BREDEKAMP
NEIL MITCHELL
SIMON LAEGAARD
VASILE CRISTEA
VALÉRIO DE PATTA PILLAR
LÁSZLO ORLÓCI
A DALŠÍ

přírodovědy. Rozhovory se Živou uzavírá (v Živě již nepublikovaný) fragment rozhovoru s architektem Vlado Miluničem a malířem Jiřím Sopkem o biologických inspiracích v jejich díle, doplněný 12 barevnými ukázkami jejich prací. Názory na vnímání přírody a uplatnění přírodních vjemů v architektuře a výtvarném umění dobře ilustruje závěr odpovědi V. Miluniče a současně závěrečná věta celé knihy: „Pro celek je klíčová diverzita ohleduplná k přírodě“.

O nápaditou a přehlednou grafickou úpravu a sazbu knihy se zasloužil Jan Franta, kvalitní tisk zajistila Serifa, s. r. o., vydání publikace podpořila Česká společnost pro krajinnou ekologii (CZ–IALE). Podobně jako v předešlém souboru rozhovorů z r. 1989 kniha předkládá klíčová slova a myšlenky, tentokrát z přelomu tisíciletí. Slova a myšlenky, která nás budou dlouhodobě ovlivňovat.

**Vyšlo za podpory časopisu Živa a České společnosti pro krajinnou ekologii (CZ–IALE), Praha 2009, 178 str.
Doporučená cena 255 Kč**